

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

วิชาชีพการพยาบาลเป็นวิชาชีพที่ต้องดูแลมนุษย์ทุกเพศทุกวัย ทั้งที่อยู่ในภาวะปกติและเจ็บป่วย โดยให้การดูแลแบบองค์รวม ให้ครอบคลุมทั้งด้านการดูแลรักษาพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพ ฟื้นฟูสภาพและการป้องกันโรค เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม ในกระบวนการผลิตพยาบาล จึงต้องมีการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ Dickelmann and Rather (1993: 35) ได้กล่าวว่า ในการศึกษาภาคปฏิบัติจะทำให้นักศึกษาพยาบาล สามารถสัมผัสความเป็นพยาบาลได้ด้วยตนเอง ได้เรียนรู้ความรับผิดชอบหน้าที่ในการดูแลผู้ป่วย เพิ่มทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพการพยาบาล สามารถปรับตัวต่อเทคโนโลยีและสังคม ได้เรียนรู้ในการเพิ่มทักษะทางการพยาบาลและเรียนรู้ในการปรับตัวต่อความเครียดและความวิตกกังวล ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวไม่สามารถเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งในห้องเรียน สามารถกล่าวได้ว่าการศึกษาภาคปฏิบัติเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาพยาบาล ในการฝึกภาคปฏิบัติต้องปฏิบัติในสถานการณ์จริงในโรงพยาบาล สถานีนอามัย โรงงาน อุตสาหกรรมและชุมชน ในกระบวนการผลิตพยาบาลต้องอาศัยความร่วมมือทั้งฝ่ายการศึกษาและฝ่ายบริการพยาบาล (อำพล จินดาวัฒน์, 2539: 20)

ในการศึกษาภาคปฏิบัติ นักศึกษาพยาบาลต้องประยุกต์ความรู้ที่ได้เรียนมาในชั้นเรียนเพื่อให้การพยาบาลผู้ป่วย แต่นักศึกษาพยาบาลถือเป็นผู้เริ่มฝึกหัด (novice) ยังขาดประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในคลินิก (Benner, 1984: 20) Kramer รายงานว่านักศึกษาพยาบาลมีความลำบากในการปรับตัวเพื่อปฏิบัติงานในบทบาทพยาบาลประจำการ บางครั้งทำให้เกิดภาวะการปรับตัวไม่ได้ต่อสถานการณ์จริงในคลินิก (Reality shock) (Kramer, 1974 cited in Williamson, 1978: 55) จึงเห็นได้ว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการให้ความรู้ คำแนะนำแก่นักศึกษาพยาบาล เพื่อส่งเสริมให้สามารถปรับตัว ลดความวิตกกังวลและมีทักษะในการปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างดี

ผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงในการให้ความรู้และคำแนะนำแก่นักศึกษาพยาบาล คือ อาจารย์ประจำคลินิก แต่มีสาเหตุสำคัญที่ทำให้อาจารย์ประจำคลินิกไม่สามารถดูแลนักศึกษาพยาบาลได้ คือ การขาดแคลนครูพยาบาล จากสถิติโดยเฉลี่ยของกระทรวงสาธารณสุข (กระทรวงสาธารณสุข, 2537) อ้างถึงใน ชูติมา มาลัย และจินตนา ยูนิพันธุ์, 2538: 53) พบว่า อัตราส่วนอาจารย์ : นักศึกษา ของวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุขเท่ากับ 1:16 และจาก พวงรัตน์ บุญญานุกฤษ (2540:

35-36) พบว่าคณะพยาบาลศาสตร์บางแห่ง มีอัตราส่วนอาจารย์ : นักศึกษา เท่ากับ 1:12 ซึ่งไม่เป็นไปตามเกณฑ์ของทบวงมหาวิทยาลัยและสภาการพยาบาลกำหนดไว้ เท่ากับ 1:8

กองการพยาบาลได้กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของพยาบาลวิชาชีพตั้งแต่ระดับ 3 ขึ้นไป ไว้ข้อหนึ่งว่า การสอนหรือเป็นที่เลี้ยงให้แก่นักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรีและ/หรือพยาบาลใหม่ในหน่วยงาน เป็นบทบาทหนึ่งในด้านวิชาการ (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, กองการพยาบาล, 2539) ดังนั้นพยาบาลจึงมีบทบาทโดยตรงในการสอนนักศึกษาพยาบาล แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงพบปัญหาในการศึกษาภาคปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล เช่น จากการศึกษาของ อัมพลจินดาวัฒน์ และคณะ (2540: 64-67) พบปัญหาในการฝึกปฏิบัติงานของวิทยาลัยพยาบาลขนาดกลางและขนาดเล็ก ในด้านสัมพันธ์ภาพระหว่างครูพี่เลี้ยง อาจารย์พยาบาลและนักศึกษาพยาบาล การดูแลเอาใจใส่นักศึกษาของครูพี่เลี้ยงและการเป็นตัวอย่างที่ดี ส่วนสุทธิศา สงวนสัจ (2537: 61) พบว่าเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในแหล่งฝึกร้อยละ 54.2 ยังไม่พร้อมที่จะเป็นผู้นิเทศก์นักศึกษาพยาบาลที่มาฝึกปฏิบัติการพยาบาลอนามัยชุมชน ในทำนองเดียวกัน สุชาติดา อินทรกำแหง ณ ราชสีมา (2538: 49-50) ได้กล่าวถึง ผลการสัมมนาการฝึกปฏิบัติงานการพยาบาลอนามัยชุมชนของนักศึกษาวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครสวรรค์ พบปัญหา 6 ด้าน คือ ความพร้อมของตัวนักศึกษา ความพร้อมของครูพี่เลี้ยง การประสานงานระหว่างวิทยาลัยกับแหล่งฝึก การนิเทศงาน กฎระเบียบของวิทยาลัยและการปฐมนิเทศของวิทยาลัย จากปัญหาดังกล่าวถ้าไม่รีบดำเนินการแก้ไขจะเกิดผลเสียต่อคุณภาพการผลิตบุคลากรทางสาธารณสุข และนักศึกษาพยาบาลจะได้รับประสบการณ์การฝึกปฏิบัติงานไม่เต็มที่ ซึ่งจะส่งผลเสียต่อสถานที่ปฏิบัติงานของบัณฑิตพยาบาลในอนาคตได้ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว อัมพล จินดาวัฒน์ และคณะ (2540: 103) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการสร้างความเข้าใจในหมู่บุคลากรแหล่งฝึกปฏิบัติทั้งหลายให้ยอมรับว่าการสอน การดูแลและการสนับสนุนการผลิตบุคลากรทางการพยาบาลและสาธารณสุขเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่ง นักการศึกษาพยาบาลได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวและได้ศึกษาพัฒนาารูปแบบในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการศึกษาพยาบาล ของพยาบาลประจำการ เช่น ได้มีการประสานงานระหว่างฝ่ายการศึกษาและฝ่ายบริการพยาบาลจัดส่งพยาบาลประจำการไปอบรมหลักสูตรครูคลินิก ซึ่งพบว่ายังไม่เพียงพอกับความต้องการ

ในเร็ว ๆ นี้ ประเทศไทยมีนักการศึกษาพยาบาลหลายท่านได้พัฒนารูปแบบของระบบพยาบาลพี่เลี้ยงและนำมาใช้ในการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ภาคปฏิบัติ พบว่าได้ผลดี เช่น ไพลีน นุกุลกิจ (2541: 150) ได้ทดลองการใช้ระบบพยาบาลพี่เลี้ยง สำหรับการฝึกภาคปฏิบัติในวิชาบริหารการพยาบาล 2 และวิชาปฏิบัติการพยาบาลรพช. ในชุมชน ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีกรุงเทพฯ พบว่ามีผลดีต่อนักศึกษาพยาบาล คือ ได้ที่ปรึกษา ไม่เครียด ได้รับความอบอุ่น ได้รับ

ประสบการณ์ที่ดี ส่วนละเอียดแจ่มจันทร์ และกนิพันธุ์ ปานณรงค์ (2540: 6) ได้พัฒนารูปแบบการนิเทศภาคปฏิบัติด้วยระบบพยาบาลพี่เลี้ยง สำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 พบว่าสัมพันธภาพเชิงวิชาชีพระหว่างนักศึกษาพยาบาลกับพยาบาลพี่เลี้ยง เป็นบวกทุกราย ในทำนองเดียวกัน Rosmlieb (cited in Dickelmann and Rather, 1993: 257) ได้กล่าวว่า ระบบพยาบาลพี่เลี้ยงมีประโยชน์ คือ ใช้เป็นเครื่องมือในการฝึกนักศึกษาพยาบาล ลดภาวะเครียด ทำให้คงอยู่ในวิชาชีพ มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในโลกของการทำงาน (acculturation into the world of work) และเป็นการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างฝ่ายการศึกษาและฝ่ายบริการพยาบาล จะเห็นว่าระบบพยาบาลพี่เลี้ยงมีประโยชน์ต่อการศึกษภาคปฏิบัติทางการพยาบาลโดยตรง จึงควรพัฒนาระบบพยาบาลพี่เลี้ยงมาใช้เป็นนวัตกรรมการศึกษาพยาบาลศาสตร์ในการฝึกภาคปฏิบัติ (ละเอียดแจ่มจันทร์, 2540: 5) และควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (อำพล จินดาวัฒน์ (บรรณาธิการ), 2541: 150)

พยาบาลพี่เลี้ยง คือ พยาบาลประจำการผู้มีความเต็มใจ มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติการพยาบาลในคลินิก และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับฝ่ายการศึกษาพยาบาล ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาคปฏิบัติแก่นักศึกษาพยาบาล โดยยึดหลักการให้มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานร่วมกัน พยาบาลพี่เลี้ยงทำหน้าที่เป็นต้นแบบในฐานะพยาบาลประจำการ เป็นผู้สอนและผู้นิเทศก์ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นผู้ประเมินผลการปฏิบัติงานของนักศึกษาพยาบาล จะเห็นได้ว่าพยาบาลพี่เลี้ยงต้องทำหน้าที่หลาย ๆ อย่างตามบทบาทที่ได้รับไปพร้อม ๆ กัน อาจทำให้ไม่สามารถแสดงพฤติกรรมตามบทบาทที่ได้รับให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมให้ได้ Mitchell and Larson (1987: 263-268) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการแสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับบทบาทที่ได้รับ เกิดจากความขัดแย้งในบทบาท (role conflict) ความคลุมเครือในบทบาท (role ambiguity) และความมากเกินไปในบทบาท (role overload) ท่านได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไข โดยการเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลที่เข้ารับบทบาท กล่าวคือ ทำการคัดเลือกบุคคลที่มีความเต็มใจรับบทบาท ทำการสื่อสารความคาดหวังของสังคมต่อบทบาทนั้นให้บุคคลที่จะรับบทบาทได้รับรู้ เช่น จัดอบรมให้ความรู้ รวมถึงให้ลองแสดงบทบาทที่ได้รับ เมื่อบุคคลนั้นได้รับรู้จะแสดงพฤติกรรมออกมาตามการรับรู้ของเขาเอง

ในการเตรียมความพร้อมของพยาบาลประจำการให้เข้ารับบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยง นอกจากจะทำการคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติตามความเหมาะสมแล้ว ควรจัดอบรม หรือให้ความรู้แก่พยาบาลประจำการให้รับรู้เกี่ยวกับบทบาทของพยาบาลพี่เลี้ยง เพื่อให้ปฏิบัติบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยงได้อย่างสมบูรณ์และสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลที่เกี่ยวข้อง แต่โพลิน นุกุลกิจ (2541: 149)

ได้กล่าวถึง อุปสรรคประการแรกที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาภาคปฏิบัติการพยาบาล โดยใช้ระบบพี่เลี้ยงที่เด่นชัด คือ ไม่สามารถจัดอบรมพยาบาลพี่เลี้ยงพร้อมกันแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการได้ เพราะในปัจจุบันประเทศไทยกำลังประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และ Nikalajski (1992: 179-183) กล่าวว่าปัญหาการขาดแคลนพยาบาล การที่พยาบาลต้องดูแลผู้ป่วยจำนวนมาก ทำให้ยากที่จะเข้าร่วมโปรแกรมการอบรมตามปกติได้ และจากการศึกษาของ White et al (1998: 147-153) พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของพยาบาลประจำการ คือ การใช้เวลาในการศึกษาแต่ละครั้งเกิน 1 ชั่วโมง หลังจากกลับมาจากศึกษาต้องทำงานหนักเพิ่มขึ้นเพื่อให้ผู้ป่วยได้รับการบริการที่มีคุณภาพเท่าเดิม ไม่มีนักการศึกษาเป็นแหล่งทรัพยากรในการเรียนรู้เมื่อต้องการ Nikalajski (1992: 179-183) ได้ให้ข้อเสนอแนะ ในการให้ความรู้และจัดอบรมแก่พยาบาลว่าต้องการเวลาและงบประมาณเป็นจำนวนมาก ในการสร้างแรงจูงใจแก่พยาบาล จึงได้แนะนำให้ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาพยาบาล

ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นเครื่องช่วยสอน ซึ่งผู้สอนได้สร้างขึ้นไว้ล่วงหน้าโดยมีการนำเสนอเนื้อหาในรูปสื่อประสม มีการแบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยย่อย ๆ นำเสนอไว้ในกรอบตามลำดับ เน้นให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อตลอดเวลา ทราบความก้าวหน้าในการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ สามารถพกพาได้สะดวก สามารถเรียนรู้ในทุก ๆ สถานที่และสามารถทบทวนเนื้อหาได้บ่อยตามที่ต้องการ ที่สำคัญคือ ประหยัด ค่าเช่า ค่ามราคา (Hemick, Jenkins and Calson, 1998: 74-78) และจากการศึกษาของ Grant (1993: 245-248) ได้ทำการประเมินรูปแบบโปรแกรมการปฐมนิเทศทางการพยาบาล โดยเปรียบเทียบระหว่างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการอบรมตามปกติ ผลการศึกษาพบว่า พยาบาลประจำการเลือกใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าการอบรมตามปกติ นอกจากนี้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองยังสามารถใช้ได้กับผู้เรียนเป็นจำนวนมาก และเหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มากกว่าวิธีการเรียนรู้แบบเดิม ๆ และจากการศึกษาของ Dixon (1991: 215-217) พบว่าพยาบาลประจำการมีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าผู้ใหญ่โดยทั่วไป มีการใช้เวลาในการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าการเรียนรู้ในห้องเรียน ในทำนองเดียวกันจากการศึกษาของวิลพร มณีพันธ์ (2539) พบว่าพยาบาลประจำการมีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองอยู่ในระดับสูง ดังนั้นชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองจึงเหมาะสมสำหรับพยาบาลประจำการในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

การฝึกประสบการณ์ในวิชาการพยาบาลศูติศาสตร์ 3 ของหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักศึกษาพยาบาลสามารถใช้กระบวนการพยาบาล ในการพยาบาลมารดาและทารกทุกระยะของการคลอด ทำคลอดปกติ ประเมินภาวะทารกแรกคลอดและให้การช่วยเหลือ ส่งเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารกได้ (วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครพนม,

ภาควิชาการพยาบาลสูติศาสตร์, 2540: 1) แต่ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาลในห้องคลอดพบว่าในการคลอดของผู้คลอดส่วนใหญ่ไม่สามารถกำหนดเวลาให้แน่นอนได้ ทำให้อาจารย์ประจำคลินิกไม่สามารถนิเทศนักศึกษาพยาบาลได้อย่างทั่วถึง ประกอบกับทางวิทยาลัยพยาบาลได้ส่งนักศึกษาไปฝึกตามโรงพยาบาลหลายแห่ง โดยขอความร่วมมือจากพยาบาลประจำการช่วยจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักศึกษา เหวติ ศิรินคร (2542: 184) ได้กล่าวว่าควรมีการระบุเกี่ยวกับการร่วมมือเพื่อจัดการศึกษาภาคปฏิบัติเป็นลายลักษณ์อักษรไว้เป็นขอบเขตหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงานสูติกรรม พยาบาลประจำการห้องคลอดประจำแหล่งฝึกต่าง ๆ จึงมีบทบาทโดยตรงในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้และช่วยให้นักศึกษาพยาบาลบรรลุวัตถุประสงค์รายวิชา

ลักษณะงานของห้องคลอด เป็นงานที่ต้องให้การดูแลรักษาพยาบาลในระยะวิกฤติ พยาบาลประจำการที่ทำงาน ณ จุดนี้ต้องมีความพร้อมตลอดเวลา เพราะบางครั้งหญิงตั้งครรภ์ที่มีภาวะเสี่ยงต่ำในขณะตั้งครรภ์ เมื่อเข้าสู่ระยะคลอดอาจมีภาวะแทรกซ้อนได้ ในทางตรงกันข้ามหญิงที่มีภาวะเสี่ยงสูงในขณะตั้งครรภ์ เมื่อเข้าสู่ระยะคลอดอาจไม่พบภาวะแทรกซ้อนก็ได้ (WHO, 1996 : 3) ในการปฏิบัติงานในห้องคลอดส่วนใหญ่พยาบาลประจำการจะปฏิบัติงานในบทบาทอิสระซึ่งต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์และทักษะในการทำงานเป็นอย่างมาก เพื่อให้การพยาบาลมารดาและทารกอย่างมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานและให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ในวิชาการพยาบาลสูติศาสตร์ 3 ของนักศึกษาพยาบาลบรรลุวัตถุประสงค์ไปพร้อม ๆ กัน พยาบาลประจำการห้องคลอดต้องปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่ได้รับพร้อมกันด้วย โดยต้องปฏิบัติตามบทบาทตัวแบบของพยาบาลประจำการ ในขณะเดียวกันต้องปฏิบัติตามบทบาทผู้สอนและผู้นิเทศก์ ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ รวมทั้งบทบาทผู้ประเมินผลการปฏิบัติงานของนักศึกษาพยาบาลด้วย ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทดังกล่าวก็คือการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของพยาบาลที่เลี้ยงนั่นเอง

ผู้วิจัยเห็นว่าปัจจุบันพยาบาลประจำการในห้องคลอดได้ปฏิบัติในบทบาทพยาบาลที่เลี้ยงอยู่แล้ว โดยปฏิบัติหน้าที่ตามการรับรู้ของพยาบาลประจำการเองและได้ปฏิบัติหลายบทบาทไปพร้อมกันอันอาจก่อให้เกิดปัญหาหลายประการดังกล่าวมาแล้ว ปัญหาดังกล่าวเกิดจากการไม่ได้รับการเตรียมการให้เข้าสู่บทบาทอย่างสมบูรณ์ ในขั้นตอนการสื่อสารความคาดหวังของบุคคลที่เกี่ยวข้องให้พยาบาลประจำการได้รับรู้ถึงบทบาทของพยาบาลที่เลี้ยง ดังนั้นจึงควรมีการสื่อสารให้พยาบาลประจำการได้รับรู้โดยตรง แต่ด้วยปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรและลักษณะงานของพยาบาล ซึ่งไม่เอื้ออำนวยต่อการให้ความรู้โดยการอบรมตามปกติได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง การเตรียมความพร้อมในบทบาทพยาบาลที่เลี้ยง เพื่อเป็นสื่อให้พยาบาลประจำการห้องคลอด ได้รับความคาดหวังของบุคคลที่เกี่ยวข้องต่อบทบาทพยาบาล

พี่เลี้ยง โดยคาดหวังว่าพยาบาลประจำการห้องคลอดที่ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จะสามารถปฏิบัติบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยงได้อย่างเหมาะสม ทำให้นักศึกษาพยาบาลได้เรียนรู้จาก ตัวแบบ ได้รับการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ได้รับการสอนและการนิเทศ รวมทั้งการประเมิน ผลการปฏิบัติงานจากพยาบาลประจำการที่มีความรู้และความพร้อมมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับระบบพยาบาลพี่เลี้ยง ของพยาบาลประจำการห้องคลอด ระหว่างก่อนและหลังใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง การเตรียมความพร้อมในบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยง
2. เพื่อเปรียบเทียบความพร้อมในบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยง ของพยาบาลประจำการห้องคลอด ระหว่างก่อนและหลังใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง การเตรียมความพร้อมในบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยง
3. เพื่อเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับระบบพยาบาลพี่เลี้ยง ของพยาบาลประจำการห้องคลอด ระหว่างกลุ่มที่ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง การเตรียมความพร้อมในบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยงกับกลุ่มที่ปฏิบัติงานตามปกติ
4. เพื่อเปรียบเทียบความพร้อมในบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยง ของพยาบาลประจำการห้องคลอด ระหว่างกลุ่มที่ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง การเตรียมความพร้อมในบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยงกับกลุ่มที่ปฏิบัติงานตามปกติ

แนวเหตุผลและสมมติฐานการวิจัย

ได้มีการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองในการให้ความรู้ทางสุขภาพแก่ประชาชน การให้ความรู้ และพัฒนาทักษะแก่นักศึกษาพยาบาลและพยาบาลประจำการ เช่น O'Brien (1995: 438-444) ได้พัฒนาและทดลองใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้ความรู้ในการดูแลผู้ป่วยที่ได้รับบาดเจ็บ ความรู้สึกทางไขสันหลังแก่พยาบาลประจำการ ผลการศึกษาพบว่า ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการสอน และสามารถช่วยเหลือพยาบาลในการพัฒนาทักษะการปฏิบัติการพยาบาลประจำการได้ Goldrick (1989: 220-227) ได้ศึกษาผลของการใช้บทเรียนโปรแกรมในการ ให้ความรู้ เรื่อง โรคติดเชื้อแก่ฝ่ายบริการพยาบาล ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มที่ใช้บทเรียนโปรแกรมมี คะแนนหลังการทดสอบสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนในห้องเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .0001 และประนอม โอทกานนท์ (2527: 63-64) ได้ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้าง

สมรรถภาพที่จำเป็นสำหรับพยาบาลในการสนับสนุนงานสาธารณสุขมูลฐาน พุทธศักราช 2527 พบว่าคะแนนก่อนและหลังเรียนในกลุ่มทดลองมีความแตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่หลังเรียนชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองกลุ่มทดลองสามารถทำคะแนนทดสอบได้สูงกว่าก่อนการเรียนรู้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง แสดงว่าชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ได้ และสกาเวเดื่อน มงคลสุคนธ์รัก (2539) ได้ทำการพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง กระบวนการพยาบาลสำหรับนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ (เทียบเท่าปริญญาตรี) พบว่า ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ คือ คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนชุดการเรียนรู้ของประชากรมากกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดังนั้นจึงสามารถตั้งสมมติฐานการวิจัยได้ว่า

1. ความรู้เกี่ยวกับระบบพยาบาลที่เลี้ยง ของพยาบาลประจำการห้องคลอด หลังใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง การเตรียมความพร้อมในบทบาทพยาบาลที่เลี้ยง เพิ่มขึ้น
2. ความพร้อมในบทบาทพยาบาลที่เลี้ยง ของพยาบาลประจำการห้องคลอด หลังใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง การเตรียมความพร้อมในบทบาทพยาบาลที่เลี้ยง เพิ่มขึ้น
3. ความรู้เกี่ยวกับระบบพยาบาลที่เลี้ยง ของพยาบาลประจำการห้องคลอด ในกลุ่มที่ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง การเตรียมความพร้อมในบทบาทพยาบาลที่เลี้ยง สูงกว่ากลุ่มที่ปฏิบัติงานตามปกติ
4. ความพร้อมในบทบาทพยาบาลที่เลี้ยง ของพยาบาลประจำการห้องคลอด ในกลุ่มที่ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง การเตรียมความพร้อมในบทบาทพยาบาลที่เลี้ยง สูงกว่ากลุ่มที่ปฏิบัติงานตามปกติ

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ทำการเก็บข้อมูลจากพยาบาลประจำการห้องคลอด ตำแหน่งพยาบาลวิชาชีพ 3 ชั้นไป ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชน ที่ทางวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครพนม และวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุดรธานี ส่งนักศึกษาพยาบาลไปฝึกปฏิบัติงานในรายวิชาการพยาบาลสูติศาสตร์ 3

2. กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ของพยาบาลประจำการห้องคลอด เป็นการเรียนรู้จากชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง การเตรียมความพร้อมในบทบาทพยาบาลที่เลี้ยง ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย 1) คู่มือในการเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) บทเรียนโปรแกรม แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 หน่วย คือ หน่วยที่ 1 เรื่อง ระบบพยาบาลที่เลี้ยง หน่วยที่ 2 เรื่อง บทบาทพยาบาลที่เลี้ยง ทั้ง 2 หน่วย จะแบ่ง

ย่อยเนื้อหาออกเป็นตอนย่อย ๆ นำเสนออย่างต่อเนื่อง พอจบการเรียนรู้เนื้อหาแต่ละตอนจะมีกิจกรรมพร้อมแนวตอบกิจกรรมให้ผู้เรียนสามารถตรวจคำตอบได้ด้วยตนเอง 3) เทปบันทึกเสียง เรื่อง การปฏิบัติบทบาทพยาบาลที่เลี้ยง และคู่มือการใช้เทปบันทึกเสียง

3. ตัวแปรในการวิจัย คือ ความรู้เกี่ยวกับระบบพยาบาลที่เลี้ยง และความพร้อมในบทบาทพยาบาลที่เลี้ยง

ข้อตกลงเบื้องต้น

การทำแบบสอบถามเกี่ยวกับระบบพยาบาลที่เลี้ยงและแบบประเมินความพร้อมในบทบาทพยาบาลที่เลี้ยงในเวลาแตกต่างกัน ไม่มีผลต่อคำตอบของกลุ่มตัวอย่าง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

พยาบาลที่เลี้ยง หมายถึง พยาบาลประจำการที่ปฏิบัติงานในหอคลอด ตำแหน่งพยาบาลวิชาชีพ 3 ชั้นไป ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบดูแลนักศึกษาพยาบาลที่ชั้นฝึกปฏิบัติงานในรายวิชาการพยาบาลสูติศาสตร์ 3 โดยปฏิบัติในบทบาทตัวแบบ บทบาทผู้สอนและผู้นิเทศก์ บทบาทผู้อำนวยการความสะดวกรในการเรียนรู้ บทบาทผู้ปฐมนิเทศ บทบาทที่ปรึกษาและเพื่อน และบทบาทผู้ประเมิน

บทบาทพยาบาลที่เลี้ยง หมายถึง การที่พยาบาลประจำการที่ปฏิบัติงานในหอคลอด ปฏิบัติบทบาท ดังต่อไปนี้

1. บทบาทตัวแบบ คือ การที่พยาบาลประจำการหอคลอด ปฏิบัติหน้าที่ 3 ด้าน ดังนี้
 - 1) ด้านให้การดูแล เช่น ให้การพยาบาลมารดาและทารกทั้ง 4 ระยะของการคลอดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามกระบวนการพยาบาล
 - 2) ด้านบริหาร เช่น การมอบหมายงาน การปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าทีม การจัดลำดับความสำคัญของงาน เป็นต้น
 - 3) ด้านผู้ร่วมงาน เช่น ให้เกียรติและเคารพในสิทธิผู้ร่วมงาน ให้ความร่วมมือกับทีมงานและให้การยอมรับยกย่องผู้ร่วมงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญและประพฤติดี มีความจริงใจกับเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น
2. บทบาทผู้สอนและผู้นิเทศก์ คือ การที่พยาบาลประจำการหอคลอด ปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้

- 1) ศึกษาวัตถุประสงค์ของรายวิชา ลักษณะรายวิชาและประสบการณ์ที่นักศึกษาพยาบาลควรได้รับ ในการฝึกปฏิบัติงานในรายวิชาการพยาบาลสูติศาสตร์ 3
- 2) ศึกษาวิธีการเรียนการสอนในคลินิก
- 3) สามารถเลือกวิธีการสอนและการนิเทศนักศึกษาพยาบาล ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

3. บทบาทผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ คือ การที่พยาบาลประจำการห้องคลอดกระทำการใด ๆ เพื่อให้นักศึกษาพยาบาลสามารถเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น ดังนี้

- 1) ด้านสื่อการสอน เช่น ติดต่อประสานงาน/จัดทำ/จัดหา/ปรับปรุง คู่มือปฏิบัติการพยาบาลในหน่วยงาน คู่มือการใช้อุปกรณ์ในหน่วยงาน ดำรงเกี่ยวกับการพยาบาลมารดาและทารก เป็นต้น
- 2) ด้านสถานที่และบุคลากร เช่น การประสานงานกับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในด้านการจัดเตรียมที่พัก การเตรียมแหล่งฝึก การเตรียมบุคลากรต่าง ๆ ให้รับทราบเกี่ยวกับการมาฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษาพยาบาล
- 3) ด้านข้อมูล เช่น การให้คำแนะนำแก่นักศึกษาพยาบาลเพื่อไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้ การให้คำแนะนำที่สั้นและเข้าใจง่ายเพื่อนำไปปฏิบัติได้เร็วขึ้น การให้คำแนะนำเพื่อให้สามารถเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมา มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติได้และการร่วมมือกับนักศึกษาพยาบาลค้นหาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้เพิ่มเติม เป็นต้น

4. บทบาทผู้ปฐมนิเทศ คือ การที่พยาบาลประจำการห้องคลอดทำการชี้แจงให้นักศึกษาพยาบาลได้รับทราบถึง กฎระเบียบข้อบังคับของหน่วยงาน สถานที่และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการฝึกปฏิบัติงาน แนะนำนักศึกษาพยาบาลให้รู้จักกับเพื่อนร่วมงานและเข้าใจบทบาทและหน้าที่ในการเป็นพยาบาลประจำการ เป็นต้น

5. บทบาทที่ปรึกษาและเพื่อน คือ การที่พยาบาลประจำการห้องคลอดปฏิบัติต่อนักศึกษาพยาบาลในฐานะเพื่อนร่วมงาน ให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาพยาบาลทั้งด้านการปฏิบัติงานและด้านความประพฤติ

6. บทบาทผู้ประเมิน คือ การที่พยาบาลประจำการห้องคลอดรับทราบถึงวิธีการให้คะแนน และให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักศึกษาพยาบาลในการฝึกภาคปฏิบัติในรายวิชาการพยาบาลสูติศาสตร์ 3

ความพร้อมในบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยง หมายถึง การที่พยาบาลประจำการที่ปฏิบัติงานในห้องคลอด ได้รับการเตรียมการไว้ล่วงหน้า โดยการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง การเตรียมความพร้อมในบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยง เพื่อให้ปฏิบัติบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยงได้ ในการวิจัยนี้วัดจากแบบประเมินความพร้อมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ความรู้เกี่ยวกับระบบพยาบาลพี่เลี้ยง หมายถึง การที่พยาบาลประจำการที่ปฏิบัติงานในห้องคลอด เกิดการเรียนรู้จากการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง การเตรียมความพร้อมในบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยง ครอบคลุมในด้านความจำ ความเข้าใจ การประยุกต์ การวิเคราะห์ เกี่ยวกับระบบพยาบาลพี่เลี้ยงและบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยง ในการวิจัยนี้วัดจากแบบสอบถามความรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ได้แนวทางในการให้ความรู้และเตรียมความพร้อมของพยาบาลประจำการห้องคลอดในบทบาทพยาบาลพี่เลี้ยง โดยการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. สามารถนำผลการวิจัยในการสร้างสื่อเพื่อพัฒนาความรู้ ไปใช้เป็นแนวทางในการทำวิจัย เพื่อพัฒนาและส่งเสริมความรู้โดยการเรียนรู้ด้วยตนเองต่อไป
3. นักศึกษาพยาบาลที่ฝึกปฏิบัติงานในห้องคลอดได้รับการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ภาคปฏิบัติจากพยาบาลพี่เลี้ยง เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา ได้ปฏิบัติงานร่วมกับตัวแบบที่ดีและได้รับประสบการณ์ที่ดีในการฝึกปฏิบัติงาน
4. เป็นการส่งเสริมให้พยาบาลประจำการห้องคลอดได้มีการพัฒนาตนเอง